

DINSHUNOSLIK

1-BILET

1.o'rta osiyodagi buyuk allomalar

Дарҳақиқат, Муслмон Шарқи ўлкаларида бу соҳада кўплаб асарлар яратилган бўлиб, кейинчалик улар «Диншунослик» фанининг тараққиёти учун фундаментал манба бўлиб хизмат қилган. Жумладан, Абу Райҳон Берунийнинг «ал-Осор ал-боқия ан ал-қурун ал-ҳолия» («Ўтмиш халқлардан қолган ёдгорликлар»), «Ҳиндистон», Муҳаммад ибн Абдулкарим Шаҳристонийнинг «ал-Милал ва-н-нихал» («Динлар ва оқимлар»), Ибн Ҳазм Андалусийнинг «ал-Фасл фи-л-милал ва-л-аҳво ва-н-нихал» («Динлар, адашган фирқалар ва мазҳабни ажратиш») каби асарлари, шунингдек, Ибн Надим (987-988) ва Абул Ҳасан Омирий

кабиларнинг тадқиқот ишлари кўплаб Европа тилларига таржима қилинган. Бу эса, исломий ва араб илмларини ўрганувчи Ғарб мутахассисларининг динлар тарихига оид исломий тадқиқот ишларидан асосий манба сифатида фойдаланишлари учун қулай имкон яратди. Бундай асарларда муаллифлар тарихий воқеъликни тўғри ва холис ёритганлар. Улар ўзлари мусулмон бўла туриб, бошқа дин ва эътиқодлар ҳақида маълумот бериш ёки уларни тавсиф қилишда нохолисликка олиб келиши мумкин бўлган ҳар қандай шахсий ҳиссиётларни суиистеъмол қилмаганлар. Буни Шаҳристонийнинг қуйидаги сўзлари тасдиқлайди: *«Мен ҳар бир фирқани (дин ёки диний йўналишларнинг ҳеч бирини) ёқламай,*

камситмай, уларнинг китобларида қандай бўлса, шундайлигича, ундаги хатоларни ажратиб кўрсатмай баён қилишга аҳд қилдим».

Беруний ўзининг «Ҳиндистон» асари ҳақида шундай ёзади: «Бу китоб баҳс-мунозара китоби эмас, тарих китобидир. Ҳиндларнинг динларини уларнинг ўзларидан ўрганиб, фикрларини танқид қилмай баён қиламан». Бу Беруний асарларининг бутун дунёга машҳур бўлишига сабаб бўлди.

Ибн Надим эса: «Диншунослик фани ҳижрий IV-V асрларга келиб мустақил фан сифатида шаклланди.», деб ёзади. Бу милодий X-XI асрларга тўғри келиб, айнан шу даврда Беруний

Ўзининг «Ҳиндистон» асарини ёзган.

Ғарб мамлакатларида диншунослик фани кўпинча немис тилидаги «RELIGIONS WISSENSCHAFT» ёки инглиз тилидаги «HISTORY OF RELIGIONS» каби атамалар билан юритилади. Бу эса «Ихвон ас-сафо» рисоалари, Беруний ва Шаҳристоний асарларида қўлланилган «علم الاديان» (Динлар илми) ёки «تاريخ الاديان» (Динлар тарихи) атамаларининг ҳарфий таржимасидир.

□ **Ҳадис илми намоёндаси, 80 дан ортиқ асар муаллифи, «Сунани Термизий» асари ҳам мусулмон оламида юксак қадрланади. Алломанинг асрлар давомида олиму фузалоларга дцастур бўлиб келган инсоф ва адолат, инсонпарварликни тарғиб этувчи ғоялари ҳозирги мураккаб давримизнинг кўплаб ахлоқий-маънавий масалаларини ҳал этишда ҳам муҳим аҳамият касб этиши билан эътиборга моликдир**

2.budddizimning ahloqiy talablari

- Буддавийлик бундан 2500 йилдан аввалроқ Ҳиндистонда диний фалсафий таълимот сифатида вужудга келган бўлиб, унда кўплаб қонуний манбалар ва кўп сонли диний йўналишлар мавжуддир.
- Будданинг маъноси (санскритча Буддха) «зиёланган», «олий ҳақиқатга эришган»дир. Унинг асл номи Сидхаса Гаутама, лакаби Сиддхартха «дили равшан» деган маънони билдиради.
- Будда милоддан аввалги 624-544 йилларда яшаган. Сиддхартха Шимолий Ҳиндистондаги Ганг дарёсининг ўрта оқимида, Ҳимолай тоғларининг этагида жойлашган Капилавасти қишлоғида туғилган. Унинг отаси Шакья қабиласининг подшоҳи Шудходана бўлган. Онаси Майя у ҳали гўдаклигидаёқ вафот этиб кетган. *Подшоҳ ўғлини орзу-ҳаваслар оғушида тарбиялар, уни ҳеч бир камчиликсиз катта қилади. Улғайиб кўшни подшоҳлардан бирининг қизи Яшадхарага уйланади ва ўғил кўриб, унга Рахула деб исм қўяди.*
- **. Бу динга эътиқод қилувчилар, асосан, Жанубий - Шарқий ва Шарқий Осиё мамлакатлари; Шри Ланка,**
- **Ҳиндистон, Непал, Бутан, Хитой, Сингапур,**
- **Малайзия, Индонезия, Монголия, Карейя,Ветнам,**
- **Япония, Камбоджа, Бирма, Тайланд, Лаосда ва**

- қисман Европа ва Америка қитъаларида Россия
- Федерациясининг Тува, Бурятия, Қалмиқстон
- Республикаларида истиқомат қиладилар.
-
- Буддистларнинг сони тахминан 700 млн.
- атрофида бўлиб, улардан бир млн.га яқини
- роҳиблардир

Будданинг ilk даъватида мужассамлашган 4
хақиқатда ўз ифодасини топган

**Биринчи
хақиқат**

• «Азоб укубат мавжуддир». Ҳар бир тирик
жон бошидан кечиради, шунинг учун ҳар
қандай ҳаёт - қийнок, азоб-укубатдир

**Иккинчи
хақиқат**

• «қийноқларнинг сабаблари мавжуддир». Инсон
моддий нарсалар ёки маънавий қадриятлардан
фойдаланиб, уларни ҳақиқий ва доимий деб
хисоблайди ва доимо уларга эга бўлишга интилади

**Учинчи
хақиқат**

• «қийноқларни тугатиш мумкин». Яхши ёки
ёмон ниятлар, интилишлардан бутунлай
узилиш Нирвана ҳолатига тўғри келади

**Тўртинчи
хақиқат**

қийноқлардан қутилиш йўли мавжуддир. Бу йўл - «Саккизта
нарсга амал қилиш, тўғри тушуниш, тўғри ҳаракат қилиш,
тўғри муомалада бўлиш, фикрни тўғри жамлаш».

-
- Буддавийлик таълимоти моҳиятан барча жонли нарсаларга муҳаббат билан қарашни, ақл фармониға бўйсунишни тарғиб қилади. Ҳозирги буддавийлар ҳам, уларнинг кўз олдида бирон-бир киши бирон-бир

*жониворни ўлдирса ёки биронта катта дарахтни кесиб ташласа қаттиқ
ғазабланишади.*

МЕДИТАЦИЯ

Тўғри тушуниш

Тўғри ният қилиш

Тўғри ўзини тутиш

Тўғри англаш

Тўғри ҳаракат қилиш

Тўғри муомалада бўлиш

Тўғри фикр юритиш

Тўғри ҳаёт тарзи

АХЛОҚ

Қотилликдан сақланиш

Ўғриликдан сақланиш

Гумроҳликдан сақланиш

Ёлғон, қалбаки нарсалардан сақланиш

Маст қилувчи нарсалардан сақланиш

Тушдан кейин овқатланишдан сақланиш

Ўйин-кулгудан сақланиш

Зебун-зийнат атир-упапардан сақланиш

2-belet

1/ilk diniy qarashlarning paydo bo'lishi va ularning hozirgi kundagi ko'rinishlari

Дин – мураккаб маънавий тузилма

ва ижтимоий ҳодиса бўлиб,

унда эътиқод биринчи ўринга

қўйилади ва ҳамиша

билимдан устун туради.

Диннинг ибтидоий шакллари
У руғ - қабила динлари

Тотемизм

Анимизм

Шаманизм

Фетишизм

Магия

Тотемизм. «О тотем» сўзи – Шимолий Америкада яшовчи «Ожибва» қабиласи тилида «унинг уруғи» маъносини англатади. Унинг моҳияти «одамларнинг ҳайвонот ёки ўсимликнинг маълум бир турларига қариндошлик алоқалари бор» деб эътиқод қилишдир. Қабилла вакиллари ўзларининг тотемлари маълум бир ҳайвон ёки ўсимликдан келиб чиққан деб билишган. Тотемизм ривожлана бориб унда янги ўзгаришлар содир бўла бошлади, яъни биринчидан аجدодлар руҳларига ва илоҳий кучларга ишончни кучайиши кузатилди, иккинчидан тотемни озуқа сифатида истеъмол қилишни таъқиқлаш тизими яъни – «табу» пайдо бўлди. Фақатгина диний маросимларда ёки қабилла бошлиқларига тотемни ейишга руҳсат этилган. Тотемизмнинг асоратлари ҳозирги кунгача айрим халқлар урф-одатлари ва маросимларида сақланиб қолган. Масалан, Ҳиндистонда сигир ва бошқа ёввойи ҳайвонлар, Австралияда кенгуру, Қирғизларда оқ бугу афсонавий бахт келтирувчи ҳайвон сифатида улуғланади.

Тотемизм - ҳайвон ёки ўсимликларнинг бирор турига эътиқод қилиш.

Анимизм - аجدодларнинг руҳларига, табиат кучларига эътиқод.

Анимизм (лотинча - анима - руҳ, жон). Анимизм руҳлар мавжудлигига ишонч, табиат кучларини руҳлантириш, ҳайвон ва ўсимликларда, жонсиз жисмларда руҳ, онг ва табиий қудрат борлиги ҳақидаги дастлабки дин шаклларида бирийдир.

Шомонлик. Шомон сўзи тунгунча сўз бўлиб «жазавали киши» деган маънони англатади. Бу сўз кейинчалик бутун сибирга, сўнгра Европага тарқалиб, халқаро атамага айланган.

Шомонлик ибтидоий жамоа тузуми емирилаётган даврда жаҳоннинг бир талай халқларида вужудга келган энг қадимги бинлардан бириди, бу диннинг руҳонийси шомон ҳисобланади. Шомонлар ўз қавмларига, одам яхши ва ёвуз арвоқлар паноҳида, ҳомийлигида яшайди, одамнинг соғлиги, бахти ва тақдири шуларнинг қўлида деб тушунтирадilar.

Шомонлар одамлар ва руҳлар ўртасида воситачилик қилаолиш қудратига эга бўлган кишилардир. Улар келажакни олдиндан айтиб бериш, узоқ жойлардаги

воқеаларни билиш, касалликларни даф этиш, табиат ҳодисаларини ўзгартириш, марҳумларни нариги дунёга кузатиб бориш каби ҳислатларга эга бўлган руҳонийлардир. Улар ғайритабиий қобилиятга эга бўлиб, ашула айтиш, рақсга тушиш, ноғора, чилдирма чалиш йўли билан жазавага тушиб, ёвуз ва сахий руҳлар билан бевосита муносабатда бўлаолганликлари учун касалликларни даволаш, фол боқиш ва бошқа амалларни бажаришган.

Шомонлик. Шомон сўзи тунгунча сўз бўлиб «жазавали киши» деган маънони англатади. Бу сўз кейинчалик бутун сибирга, сўнгра Европага тарқалиб, халқаро атамага айланган.

Шомонлик ибтидоий жамоа тузуми емирилаётган даврда жаҳоннинг бир талай халқларида вужудга келган энг қадимги бинлардан бириди, бу диннинг руҳонийси шомон ҳисобланади. Шомонлар ўз қавмларига, одам яхши ва ёвуз арвоҳлар паноҳида, ҳомийлигида яшайди, одамнинг соғлиги, бахти ва тақдири шуларнинг қўлида деб тушунтирадилар.

Шомонлар одамлар ва руҳлар ўртасида воситачилик қилаолиш қудратига эга бўлган кишилардир. Улар келажакни олдиндан айтиб бериш, узоқ жойлардаги воқеаларни билиш, касалликларни даф этиш, табиат ҳодисаларини ўзгартириш, марҳумларни нариги дунёга кузатиб бориш каби ҳислатларга эга бўлган руҳонийлардир. Улар ғайритабиий қобилиятга эга бўлиб, ашула айтиш, рақсга тушиш, ноғора, чилдирма чалиш йўли билан жазавага тушиб, ёвуз ва

сахий руҳлар билан бевосита муносабатда бўлаолганликлари учун қасалликларни даволаш, фол боқиш ва бошқа амалларни бажаришган.

Магия - одам, ҳайвон ва табиатга ғайритабиий

йўл билан таъсир ўтказиш.

[2.o'zbekistonda diniy tashkilotlar](#)

Ўзбекистонда диний ташкилотларни рўйхатга олиш тартиби.

Республикамиз фуқароларининг динга эътиқод қилиш, ибодат, расм-русумлар ва маросимларни биргаликда адо этиш мақсадида тузилган кўнгилли бирлаш-малари (диний жамиятлар, диний ўқув юртлари, масжидлар, черковлар, сина-гогалар, монастырлар ва бошқалар) диний ташкилотлар деб эътироф этилади.

Мамлакатимизда диний ташкилотларни ташкил этиш, давлат рўйхатидан ўтказиш ёки фаолиятини тугатиш Вазирлар Маҳкамасининг 1998-йил 20-июндаги “Ўзбекистон Республикасида диний ташкилотларни давлат рўйхатидан ўтказиш тартиби тўғрисида” ги қарорига асосан олиб борилади. Диний ташкилотлар, юқорида қайд қилинганидек Ўзбекистон Республикасининг 18 ёшга тўлган ва республика ҳудудида доимий яшаётган 100 нафардан кам бўлмаган фуқаролари ташаббуси билан тузилиши мумкин.

Мустақиллик йилларида Ўзбекистонда диний ташкилотларнинг сони ўсди. 1990-йилда Республикада 119 та диний ташкилот, 2 та диний ўқув юрти

мавжуд бўлган бўлса, бугунги кунда 2186 та диний ташкилот эркин фаолият кўрсатмоқда.

Юқоридаги каби ўзгаришларни бошқа конфессиялар мисолида ҳам кўриш мумкин. Хусусан, 1998-йилдан Проваслав ҳамда Протистант семинариялари фаолият кўрсата бошлади. Рус проваслав черкови Тошкент ва Ўрта Осиё Епархиясининг 125 йиллиги ва Евенгел-Лютеран жамоасининг 100 йиллиги нишонланди.

86 та диний ташкилот эркин фаолият кўрсатмоқда.

3.yahudiylik

Сулаймон алайҳиссалом

Довуд алайҳиссаломнинг Яҳудийлик мил.ав. 2000 йилларнинг охирида Фаластин- да вужудга келган яккахудолик ғоясини тарғиб қилган диндир.

Яҳудийлик миллат дини бўлиб, фақатгина Яҳудий халқигагина хос. Бу диннинг таълимотига кўра оламларни яратувчи ягона худо Яхве мавжуд. Мусо Яҳвенинг элчиси Тора (Таврот) Яхве томонидан Мусога Тур тоғида берилган муққаддас китоб.

кенжа ўғли бўлиб, мил. ав.

1029 йилда туғилиб, 969

йили 60 ёшда вафот этган.

**Тавротда Соломон деб
зикр этилган. Сулаймон
сўзи (яхудийча) «мулойим»,
«тинчликсевар» деган
маъноларни англатади.**

**Яхудийлик динининг
муқаддас китоби *Таврот*.
Таврот беш китобдан
иборат.**

- 1. “Борлиқ” ёки
“Ибтидо”**
- 2. “Чиқиш”.**
- 3. “Левит”.**
- 4. “Сонлар”.**

Рис. 191. Свитки с заповедями из Библии (Таврот)

**унга 10 та лавҳани туширди. Уларда ушбу
дин асосини ташкил қилган 10 та насиҳат
бор эди:**

1. Яхведан бошқани илоҳ
деб ушламаслик	6. Ноҳақ одам ўлдирмаслик
2. Бут, санам ва расмларга
сиғинмаслик	7. Зино қилмаслик
3. Бекордан-бекорга Худо
номи билан қасам ичмаслик	8. Ўғирлик қилмаслик
4. Шанба кунини ҳурмат қилиш
ва уни Худо учун бағишлаш	9. Ёлғон гувоҳлик бермаслик
	10. Яқинларнинг нарсаларига

3-belet

1.2-belet 2-savol

2.ekstrimizm va fundamentalism

- Экстремизм (лотинча – «ақл бовар қилмас даражада», «ҳаддан ошиш») жамиятда қабул қилинган қонун-қоидаларга зид радикал қарашлар ва ҳаракатларни англатади. Уларга диний тус бериш эса, диний экстремизмга олиб келади.
- Диний экстремизм – жамият учун анъанавий бўлган диний қадриятлар ва ақидаларни рад этиш, уларга зид ғояларни алдов ва зўрлик билан тарғиб қилишга асосланган назария ва амалиётни англатади.
Фундаментализм – (лотинча – «асос») тушунчасининг маъноси муайян ижтимоий ҳодисанинг дастлабки кўринишини англатади.
- Диний фундаментализм – «маълум дин вужудга келган илк даврига қайтиш ва бу йўл билан замонанинг барча муаммоларини ҳал қилиш мумкин», деган фикрни илгари суриш таълимотини англатади. Истилоҳда ақиданинг ўзгармаслигини ҳимоя қиладиган, муайян диний эътиқод шаклланишининг бошланғич даврида белгиланган барча йўл-йўриқларни қатъий ва ғишмай бажарилишини

- «Фундаментализм» атамаси аслида христиан дини билан боғлиқдир. Фундаментализм ибораси биринчи бор I Жаҳон уруши арафасида вужудга келган протестантликдаги ортодоксал оқимларни ифодалаш учун ишлатилган. Бу оқим 1910 йилдан кейин шу ном билан атала бош Бу оқим кейинчалик Америкада кенг тарқалиб кетди. 1919 йили Филадельфияда Жаҳон христиан фундаменталистлари ассоциациясига асос солинди.
- XX асрнинг 70-йилларидан бошлаб, бу сўз исломга нисбатан қўлланила бошлади. Бунда «фундаментализм» атамаси – Қуръон ва ҳадисларни сўзма-сўз талқин этувчи, илк исломга қайтишга қаратилган ақидаларни тарғиб қилувчи диний-консерватив руҳдаги йўналишга нисбатан ишлатилди. Бунинг натижасида жаҳон матбуотларида ислом ниқобидаги мутаассиб жангариларни «фундаменталистлар» деб аташ ҳам одат тусига кирди.

3. 2- belet 3-savol

4- belet

1. buddizimning vujudga kelishi

Буддавийлик бундан 2500 йилдан аввалроқ Ҳиндистонда диний фалсафий таълимот сифатида вужудга келган

- Буддизм динининг асосичиси бўлган Будда тарихий шахсдир. Буни

кўплаб буддавийлик билан шуғулланувчи олимлар бизгача етиб келган манбалар асосида исбот қилганлар.

- Будданинг маъноси (санскритча Буддха) «зиёланган», «олий ҳақиқатга эришган»дир. Унинг асл номи Сидхаса Гаутама, лакаби Сиддхартха «дили равшан» деган маънони билдиради.
- Буддизм динининг асосичиси бўлган Будда тарихий шахсдир. Буни *кўплаб буддавийлик билан шуғулланувчи олимлар бизгача етиб келган манбалар асосида исбот қилганлар.*
- Будда милоддан аввалги 624-544 йилларда яшаган. Сиддхартха Шимолий Ҳиндистондаги Ганг дарёсининг ўрта оқимида, Ҳимолай тоғларининг этагида жойлашган Капилавасти қишлоғида туғилган. Унинг отаси Шакья қабиласининг подшоҳи Шудходана бўлган. Онаси Майя у ҳали гўдаклигидаёқ вафот этиб кетган. *Подшоҳ ўғлини орзу-ҳаваслар оғушида тарбиялар, уни ҳеч бир камчиликсиз катта қилади. Улғайиб қўшни подшоҳлардан бирининг қизи Яшадхарага уйланади ва ўғил кўриб, унга Рахула деб исм қўяди.*

2, din tushunchasiuning vujudga kelishi

Дин фалсафаси, диннинг моҳияти, инсоннинг диний ҳақиқатлар билан бўлган боғлиқлигини ўрганади. Бу илм турининг

эътиборида бўлган мавзуларнинг бошида Худонинг борлиги, сифатлари, яратувчи-коинот муносабати, яратиш, оламнинг яратилишидаги мақсад, қайта тирилиш, пайғамбарлик ва ваҳий каби кенг миқёсда метафизик бир характерга эга масалалар асосий ўринни эгаллайди. Бундан ташқари илм-имон, илм-дин, дин-маданият (дин-санъат, дин-тил-адабиёт) диний тажриба, диний ҳис каби асослар ҳам бу илм турининг сарҳадларига киради.

Жумладан, барча динлар ва диний тасаввурларда биринчи одамнинг пайдо бўлиши Худо ёки худолар томонидан яратилиш ғояси билан боғланади. Масалан, қадимги Бобилда яратилган «Энум Элиш» достонида дастлабки инсон худолар ўртасида бўлиб

ўтган урушдан сўнг лой ва қондан пайдо бўлгани, Қадимги Мисрдаги афсоналардан бирида эса Хнум номли илоҳ одамни кулолчилик чархи ёрдамида лойдан ясагани айтилади. Шу билан бирга, ислом, христианлик ва яҳудийлик динларида ҳам инсоният ягона Худо томонидан тупроқдан яратилгани айтилиб, илк инсон Одам ёки Адам деб номланади. Умуман олганда, дин антропологияси барча динлардаги инсон ҳақидаги ғояларни ўрганиб, тизимлаштиради.

Араб манбаларида қайд этилишича, дин сўзи «دان» («dâna») феълидан ясалган бўлиб, «кимгадир бўйсунмоқ, бўйин эгмоқ, итоат этмоқ, кимдандир қарздор бўлмоқ, эътиқод қилмоқ, қилган

ишига яраша мукофотламоқ»; «дийнун» сўзи эса, «дин, имон, ажр-мукофот, қилинган ишга яраша берилган ҳақ» каби маъноларни билдиради.

Ўзбек тили луғат адабиётларида «дин» - ишонч, ишонмоқ, эътиқод, мулк, ҳукм, ҳисоб, жазо, тадбир, бўйсунуш, итоат қилиш, ибодат, парҳез, йўл тутиш, одат қилиш, эътиқод қилиш маъноларини билдириши келтириб ўтилади.

Исломдан аввал туркий халқларнинг дин тушунчасини ифодалаш учун турли даврларда «darm», «nom» ва «den» каби сўзларни ишлатганлари маълум. Улардан «drm», «darm» дин, ақида маъносида санскритча (қадим ҳинд тили) «dharma»дан

(Пали тилида dhamma); «nom» дин ишонч, қонун маъносида суғд тилидан кириб келганлиги айтилади.

Ўзбек тилидаги «дин» маъносини берувчи атамалар барча тилларда мавжуд. Жумладан, зардуштийларнинг манбаси «Авесто»да «дин» сифатида «daena», қадимги форс паҳлавий тилида «den», «din», «dena», «daena» сўзи ишлатилиб, «йўл», «мазҳаб», «маросим», «услуб», «тарз» каби маъноларни билдирган. Иброний тилида истифода қилинадиган «dath» сўзи «дин» тушунчасини ифодалаш учун умумий термин бўлиб, «ҳукм», «амр» ва «қонун» маъноларини англатган.

3. xalqaro terorizimga qarshi kurashda o'zbekistonning o'rni.

■ Ўзбекистон Республикасининг Жиноят кодексида «терроризм»га

қуйидагича таъриф берилган: «Терроризм – халқаро муносабатларни мураккаблаштириш, давлатнинг суверенитетини, ҳудудий яхлитлигини бузиш, хавфсизлигига путур етказиш, уруш ва қуроли можаролар чиқариш, ижтимоий-сиёсий вазиятни беқарорлаштириш, аҳолини қўрқитиш мақсадида давлат органини, халқаро ташкилотни, уларнинг мансабдор шахсларини, жисмоний ва юридик шахсни бирон бир фаолиятини амалга оширишга ёки амалга оширишдан тийилишга мажбур қилиш учун зўрлик, куч ишлатиш, шахс ёки мол-мулкка хавф туғдирувчи бошқа қилмишлар ёхуд уларни амалга ошириш таҳдиди, шунингдек, террорчилик ташкилотининг мавжуд бўлишини, ишлаб туришини, молиялаштирилишни таъминлашга, террорчилик ҳаракатларини тайёрлаш ва содир этишга, террорчилик ташкилотларига ёхуд террорчилик фаолиятига кўмаклашаётган ёки бундай фаолиятда иштирок этаётган шахсларга бевосита ёки билвосита ҳар қандай маблағ-воситалар ва ресурслар бериш ёки йиғишга, бошқа хизматлар кўрсатишга қаратилган фаолият».

- **«Конституциявий тузумни зўрлик билан ўзлаштиришни мақсад қилиб қўювчи, республикамизнинг суверенитети, яхлитлиги ва хавфсизлиги, фуқароларнинг конституциявий ҳуқуқ ва эркинликларига қарши чиқувчи, урушни, ижтимоий, миллий,**

ирқий ва диний адоватни тарғиб қилувчи, халқнинг соғлиғи ва маънавиятига тажовуз қилувчи, шунингдек ҳарбийлаштирилган бирлашмаларнинг миллий ва диний руҳдаги сиёсий партияларнинг ҳамда жамоат бирлашмаларининг тузилиши ва фаолияти таъқиқланади»

5- belet

2- belet 3-savolida

1.Xristianlikni o'rta osiyoga kirib kelishi

Xristianlik dinining vujudga keliши va ta'limotining tarqalishi.

Xristianlik ta'limoti tarqalishida xristian jamoalarining SHarq va Janubga harakatlari davrida amalga oshirgan keng missionerlik faoliyati katta rol o'ynadi. Boshqa tarafdin, xristianlikning Markaziy Osiyoga kirib kelishiga Rim imperiyasida xristianlarning beayov tazyiq ostiga olinishi ham sabab bo'ldi. III asrga tegishli bir Suriya manbai O'rta Osiyo ikki daryo oralig'ini o'z ichiga olgan Kushon davlatidagi xristianlar haqida ma'lumot beradi. Ular Eron, O'rta Osiyo aholisini xristianlik bilan tanishtirdilar, Mo'g'uliston cho'llari va hatto Xitoygacha

etib bordilar.

Markaziy Osiyoning janubiy chegaralariga yaqin erlarda joylashgan jamoalar bu erda xristianlikning paydo bo'lishida asosiy rol o'ynagan. Ular Vizantiya, Suriya, Falastin va Erondan ushbu mintaqaga ko'chib kelib, bu erda o'zlari bilan olib kelgan o'z madaniyati, san'ati va diniy ta'limotini tarqatganlar.

Umuman olganda, Markaziy Osiyo hududiga xristianlikning kirib kelishi ikki yo'l bilan, ya'ni milodning III asrlaridan to bugungi kunga qadar xristianlikni targ'ib etuvchi missionerlarning targ'ibotchilik harakati hamda mintaqaning Rossiya imperiyasi tomonidan bosib olinishi va xristian diniga e'tiqod qiluvchi aholining ushbu mintaqaga ko'plab ko'chib kelishi orqali amalga oshgan.

Zamonaviy O'zbekiston va Qozog'iston hududlarida apostol Andrey Pervozvannyning diniy faoliyati ilk xristianlik tarixi manbalarida qayd etilgani diqqatga sazovor. Buning dalili sifatida bugunga qadar saqlanib qolgan hind xristianlarining «Foma qaydnomalari» va milodiy II asrda tashkil topgan Markaziy

Osiyo cherkovi taraqqiyoti haqidagi tarixiy yozma manbalar xizmat qiladi.Xristianlarning cho'qinish marosimi.

Markaziy Osiyo hududida arxeologik qazilmalar natijasida V - XIV asrlarga mansub deb topilgan ko'plab xristianlik yodgorliklari, jumladan ibodatxona va monastirlarning xarobalari, freskali ikona yozuvlari, matolarga bitilgan ikonalar, Injil qissalari tasvirlangan keramikalar, bo'yinga osiladigan xoch va medallar hamda xristianlik timsoli tushirilgan davlat tangalari, minglab xoch tushirilgan qabr toshlar yoki qabr ustiga qo'yilgan xochlar ahamiyatga molik.

Marv xristianlari to'g'risidagi ma'lumotlar eng qadimgi hisoblanadi. Beruniy aytishicha, Marvda Iso Masih tug'ilganidan 200 yil o'tgach, ushbu din rohib Baraxiy tomonidan olib kirilgan. Arxeologik ma'lumotlar esa Marv shahri atrofida xristian ehromining III - IV asrlarda faoliyat ko'rsatgani haqida ma'lumot beradi.

Missionerlar faoliyati natijasida 280 yilda Talos (Marke) cherkovlari qurilib bo'lgan, Samarqandda (310 yildan), Marvda (334 yildan), Hirotida (430 yildan), Xorazmda va Markaziy Osiyoning boshqa shaharlarida episkoplik, missiyalar tuzilgan. Xususan, Marvda II asrdan boshlab shaharning g'arbiy devorlari ortida cherkov binolari paydo bo'lgan. SHahar atrofida xristian qabristoni joylashgan. Bu esa xristianlarning soni ko'pligidan dalolat beradi. Xurosonning shimoliy hududlarida xristianlikning muvaffaqiyatli targ'iboti Marvda taxminan 420 yilda mitropoliya ochilishi bilan yakunlanadi. Bu erda monastirlik jamoasi paydo bo'ladi. CHerkov buyumlarini tayyorlaydigan ustaxonalar ham vujudga keladi.

Turkmanistondan to Qirg'iziston xududigacha olib borilgan arxeologik tadqiqotlarga ko'ra, yuqoridagi davrlarda cherkovlar, ibodatxonalar ko'payib borgan. Ilk o'rta asrlarda (IV-VIII asr) Sug'd, Ustrushona, SHosh, Xorazmda nestorian xochlari suratlari, Sug'd yozuvi va muqaddas hayvonlar tasviri tushirilgan tangalar zarb etilgan.

431 yilda Vizantiyadagi xristianlarning Efes soborida mojaro yuz berdi - Nestorian oqimining xristianlari, hukmron din aqidalariga xilof ish qilgan deb e'lon qilindi. Nestorianlar -Konstantinopol patriarxi Nestorning izdoshlari bo'lib (V asr boshlarida), ular Iso Masihning ilohiy kelib chiqishi haqida gapirib, uning onasi Mariya Xudoni emas, balki insonni dunyoga keltirib, uning tanasiga Xudo kirib olgan va shuning uchun la'natlangan deb hisoblaydilar.

Arab istilosi davrida islom Eron va O'rta Osiyo madaniyati bilan uyg'unlashib ketdi. Nasroniylar xalifat davlatlarida malakali tabiblar bo'lib, yuqori lavozimlarda ishlashgan. Ular orasida faylasuf, diplomatlar ham bo'lgan.

Beruniy marvlik nasroniy tabib Ibn Masadan ko'p ta'limotlarni o'rgangan. Ibn Masa dorivor o'simliklar va qo'ziqorinlar o'sadigan joylarni va ularning xosiyatlarini tasvirlab asarlar yozgan.

Somoniylar davrida (IX-X asr) islom davlat dini bo'lgani uchun mafkurada asosiy o'rinni egalladi. Tarixchi Narshaxiy Buxoroda xristian cherkovi o'rnida musulmon

masjidi qad rostlagani haqida ma'lumot beradi.

1009 yilda nestorian ruhoniylari Markaziy Osiyo xalqlari orasida mo'g'ul tilida so'zlashuvchi eng yirik va eng madaniy keraitlarni cho'qintirganlar. Manbalarga ko'ra, go'yo cho'lda adashib qolgan Kerait xoni qarshisida avliyo Sergiy paydo bo'lib, unga yo'l ko'rsatgan ekan. Xon o'z xalqi bilan birga cho'qinib, Marguz (Mark) nomini olgan. Taxminan shu paytda ongut xalqi - jangari turklarning avlodlari (hunnlarning so'nggi qoldiqlari) xristianlikni qabul qilishadi. SHu davrda X-XI asrlarda Movarounnahrni zabt etib qoraxoniylar imperiyasini tuzgan qabilalar tarkibiga kiruvchi g'uzlar va qisman chigillar ham cho'qintirilgan. Nestorianlik XII asr boshiga kelib ham rivojlandi.

XI-XII asrlarda Samarqandda nestorianlar mitropoliyasi o'z faoliyatini davom ettirgan. O'rta Osiyo mo'g'ullar tomonidan zabt etilgach, yana nestorianlikning kuchayishi kuzatildi. Marko Polo ham XIII asrning ikkinchi choragida Samarqandda qurilgan Avliyo Ioann Krestitel cherkovini tilga olib o'tgan.

Markaziy Osiyoga ilk rus pravoslavlarining kirib kelishi XIX asrning 40-yillaridagi CHor Rossiyasining Turkistonning shimoliy hududlarini egallashi natijasida Turkistonga ruslarning ko'chib kelishi bilan bog'liq. Har bir polkda maxsus ruhoniylar bo'lib, askarlarning diniy ehtiyojlarini qondirish maqsadida ko'chma ibodatxonalar tashkil etilgan edi. 40-yillar oxiriga kelib doimiy ibodatxonalar mahalliy paxsa uslubida qurila boshlaydi va 1850 yili Kopalda birinchi muqim ibodatxona bunyod qilinadi.

Ruslar joylashgan hududlarda kichik diniy qarorgohlar vujudga keladi. Dastlabki qarorgohlar 1850-yillarda Fort №1 (Aralsk shahri, Qoraqalpog'iston), Perovsk (Qizil-O'rda, Qozog'iston), Katta Olma-Ota tumani (Olma-Ota, Qozog'iston), Sergiopol (Ayaguz), Lepsin (Lepsinsk), 1860-yillarda Toshkent, Jizzax, Samarqand, CHimkent, Avliyoota (Jambul), To'qmok, Kattaqo'rg'onda rus pravoslavlarining diniy qarorgohlari mavjud edi. 1871 yilda Toshkent gospitali huzurida arxiepiskop Ermogen (Golubev) tomonidan pravoslav qarorgohi ta'sis etilgan. Bu ibodatxona

xozirgi Uspenskiy kafedral sobori o'rnida bo'lgan. Dastlab Turkiston Orenburg general-gubernatorligining tarkibida bo'lganligi bois Tomsk eparxiyasiga bo'ysingan. Ko'p o'tmay mustaqil arxierey kafedraga aylanadi.

1869 yil Turkiston mustaqil eparxiyasini tashkil qilish to'g'risida qaror qabul qilingan. 1871 yil Toshkent va Turkiston eparxiyasini tashkil etish to'g'risida imperator farmoni chiqadi. Biroq mahalliy imperator amaldorlari Toshkentdagi kafedra faoliyati asl siyosiy maqsaddan chalg'itadi deb qarshilik ko'rsatgan. Xristianlar bu davrda Toshkent arxiereyasi kafedraning Toshkentda bo'lishi uchun kurashganlar. Nihoyat 1916 yil oxirida arxiepiskop Innokentiy harakatlari tufayli bu masala butunlay ijobiy yakun topgan.

Markaziy Osiyoga katolik va protestant yo'nalishi vakillarining kirib kelishiga 1879 yil 27 martdagi Rossiya imperatorining maxsus qonuniga ko'ra birinchi jahon urushida asirga olingan nemis, polyak, eston, shved, litva, latish va boshqa evropalik askarlarning Turkiston o'lkasiga surgun qilinishi turtki bo'ldi. Bu o'z

navbatida, evropalik asirlar orasida diniy jamoalar tuzish hamda cherkovlar paydo bo'lishiga olib keldi.

SHo'rolar hukumati davrida O'rta Osiyo respublikalarida xristian diniy tashkilotlari boshqa diniy konfessiyalar kabi davlat bilan o'zaro munosabatlarida murakkab davrlarni, ateistik tuzumning ayovsiz ta'qibi va qatag'on siyosatini boshidan kechirdi.

Mustaqillik yillari O'zbekistonda diniy erkinliklar qonun bilan kafolatlandi. 2014 yil 1 oktyabr holatiga ko'ra, respublikada xristian yo'nalishiga mansub 158 ta diniy tashkilot rasman faoliyat ko'rsatmoqda.

6- belet

1.O'zbekiston 1998-yil vijdon erkinligi to'g'risidagi qonuni

1998-йилнинг 1-май куни Ўзбекистон Республикасининг Маъмурий (184, 184-1, 201, 202-1, 240, 241-моддалар) ва Жиноят (141, 145, 156, 216, 217, 229-2, 244-1-моддалар) кодексларига ҳам қўшимча ўзгаришлар киритилди. Жумладан, қуйидаги ноқонуний фаолиятлар учун солинадиган

жарималарнинг миқдори кўпайтирилди:

- жамоат жойларида ибодат либосларида юриш (диний ташкилотнинг хизматидагилар бундан мустасно);
- диний маросим, намойиш ва бошқа урф-одатларни бажаришда қонун-қоидаларни;
- Ўзбекистон Республикасида тақиқланган диний ташкилот ва жамоаларнинг фаолиятида иштирок этишга жалб этиш;
- прозелитизм ва миссионерлик фаолиятини юритиш;
- диний таълимотдан сабоқ бериш тартибини бузиш.

Шунингдек, жиноят кодекси ҳам маъмурий жавобгарликка тортилгандан сўнг амалга ошириладиган жавобгарлик бўйича янги моддалар билан тўлдирилди.

2 Budizimning oqimlari oqimlari

Бу дин ҳам бошқалари каби пайдо бўлиши биланоқ турли оқим, секта, тармоқларга бўлиниб кетган. Турли мамлакатларда турлича ном билан аталган. Масалан, жануби-шарқий мамлакатларда ҳимаяна, шимолий минтақаларда маҳаяна, Хитойда даосизм, Японияда синтоизм, Тибетда ламаизм шулар жумласидандир.

Бутун буддизмга хос бўлган хусусият унинг ахлоқий-амалий йўналтирилганлигидир; бу диннинг ўзагини "тўрт олижаноб ҳақиқат" ҳақидаги ғояларни тарғиб қилиш ташкил этади. Булардан 1-азоб-уқубат чекиш; 2-чиси унинг сабаблари, 3-азоб-уқубатдан холос бўлиш; 4-азоб-уқубатдан холос бўлишга олиб борадиган йўл. Буддизм таолимотининг бутун тизими ана шу 4 қонидани тушунтириш ва ривожлантиришдан, хусусан уларда жойлашган шахс автономлиги, яъни қисман мустақиллигига бағишланган.

Буддизмнинг **ҳимаяна, маҳаяна** деган йирик шакллари кенг тарқалган. Тибетда эса XIV-XVI асрларда ламаизм шаклланган. Хитойда бошқаси бўлган.

XX аср ўрталарига келиб буддизм Ғарбий Европа мамлакатларида оммалашиб кетган. Бу асрнинг охирлари 80-90 йилларда **необуддизм** ва **метабуддизм**нинг бир қанча оқимлари пайдо бўлган. Ҳозирги даврда Осиёнинг ўзида сақланиб қолган минтақавий шаклларининг уюшмалари ижтимоий ҳаётга, сиёсатга аралашиб, гоҳ ижобий, гоҳ салбий рол ўйнамоқда. Энди яхлит

буддизм йўқ, минтақавийлари қолган. Буддизмнинг бир қаноти Европага ўтган.

Буддизм ичида кўплаб секта ва йўналишларнинг кураши доимо содир бўлиб келган. Хинаяна буддизмнинг энг қадимги шаклларида бири ҳисобланади. Ундан кейинроқ, асосан Ҳиндистондан ташқарида тарқалган шакли – махаянадир

Ҳиндистоннинг инглиз мустамлакаси сиртмоғидан чиқиши учун олиб борилган миллий-озодлик ҳаракатида ҳиндуизм, ҳимаяна, маҳаяна оқимлари муҳим сиёсий рол ўйнаганлар. Буларнинг салбий роли шундаки, улар вастачилиқ гуруҳбозликни кучайтириб, ҳинд халқи қавм, табақалар орасига нифоқ солмоқда; мусулмонлар билан ҳиндийлар орасида низолар келтириб чиқармоқдалар. Японияда бирмунча муотадил, юввош, радикал эмас, бироқ император параст синтоизм ҳукмрон. Ламаизм эса Тибетда, Бурятия, Тува, Алтайда кенг тарқалган.

3. Qur'oni karimning tarbiyaviy ahamyati

Исломнинг Марказий Осиёга киритилиши ҳам муайян даражада ижобий рол

уйнаган. Чунончи, дастлаб диний амалларни бажаришда араб тили устунлиги ўрнатилган; фан, адабиёт, фалсафа ва маънавият, маданиятнинг шаклланишида ҳам араб тилининг таосири кучайган. Лекин, маҳаллий халқлар араб истилосидан анча олдино, ўз она тилларида маданиятни ривожлантиришда анчагина ютуғларга эришган эдилар; бу ютуғлар кейинчалик ислом таосирида бир мунча ривожланган. Чунончи, исломни қабул қилганларнинг турмуш тарзи бу дин талабларига мослаштирилган; булар шариатда ишлаб чиқилиб, қатоият билан амалга оширилган; маросим ва урф-одатлар диний тус олган; ёшларга билим бериш учун мактаблар очилган; рухонийлар тайёрлаш учун кўплаб Мадраса, корихона ташкил этилган.

Хулоса шуки, ислом тарқатилган Марказий Осиёда илм-маорифат, маданиятнинг ривожланишида бу дин ижобий рол уйнаган; бу ердаги диний мактаб, Мадраса, дорилфунунлар диний мақсадларда бунёд этилган бўлса-да, хат-савод, дунёвий билимларга йўл олган.

Дунёвий, реал қадриятларга ҳам эга бўлган ислом маҳаллий халқ турмуши такомиллашувига, маданиятдаги турли жиҳатлар ривожига ўз ижобий таосирини кўрсатган. Чунончи, меоморчиликда масжид, Мадраса, дорилфунун, мақбара ва ҳоказоларни халқ усталари қурган, халқнинг ижодига боғлиқ моддий маданият бойликлар бўлган; буларни қуришда иштирок этган бинокорлар иш билан таоминланган, пул ишлаган, оиласини боққан; қурувчилик касбини эгаллаган; уз шахсий уйларини қуришда ўша меоморчилик обидаларини бино қилишда орттирган тажрибадан фойдаланган.

Ислом истило этилган халқлар турмушига ўша даврлардаёқ киритган ва ҳозиргача давом этаётган намоз, ҳаж қилиш, руза, хайитларни байрам қилиш, мавлуд, хатна шиаларда ашуро (шахсей-вахсей), зикр каби маросимлар мавжуд эди. Буларнинг ҳар бирининг уз таърифи, ўз тавсифи, узига хос ижобий ва салбий томонлари бўлган. Булар билан бир қаторда маҳаллий элатлар орасида исломгача тарқалган Навруз, қизил гул, лола сайли бойчечак каби байрамлар

давом этган; яна кинна, фол, дам, кўчириқ, чилла, ўлтириш, иситма-совутма, қадам жойларни зиёрат каби салбий урф-одатлар ўрнашиб, тарқалиб келаётган; ортодоксал ислом, ҳозир республикамизда қарор топган ислом ҳам буларни тан олмаслиги ижобий ходисадир.

Хулоса шуки, ислом араб истилочилари босиб олган ва бу динни киритган жойларда нисбатан тез, осон қарор топиб, маҳаллий элатлар турмуш тарзи ва маданиятида ижобий рол уйнаган ва уйнамоқда.

Ислом дини таълимотининг асоси

Иймон

Ислом

Эҳсон

СУФИЙЛИКДА РУҲИЙ КАМОЛОТГА
ЭРИШИШ ТҮРТ БОСҚИЧДАН ИБОРАТ

ШАРИАТ

ТАРИҚАТ

МАЪРИФАТ

ҲАҚИҚАТ

Исломда сўфийлик оқими ҳам бор. Бу йирик оқим тасаввуф деб ҳам аталади; у диний- мистик фалсафий оқим бўлиб таолимотнинг асосий масаласи исломга, Оллоҳга муносабатдир. У зоҳидлик ва мистик, яъни мўъожизаларга ишонишга асосланган. Сўфийлик хилма- хил таолимот бўлиб, у Марказий Осиёда нақшбандийлик, яссавийлик, кубравийлик, Кавказда муридлик, Татаристонда воисовчилик ва ҳоказо турларда тарқалган.

Қуръон номи арабча ўқув ёки ўқиш маносини англатадиган, “қироат қилиш”ни билдирадиган сўздан олинган. Қуръон матн (текст)лари ҳанифлар, пайғамбарлар айтган сўзларнинг, бинобарин, халқ оғзаки ижодининг махсулидир. Исломгача арабларда ҳали алифбе, ёзма ижод бўлмаган; шу боис дунёвий ва диний ижод иборалари ёд олиниб, сақланган ва оғиздан - оғизга кўчган, авлоддан - авлодга ўтган.

Янги, расмий тус олган тўплам 114 сура (боб) дан иборат бўлиб, ҳар бири 286 дан тортиб 3 тагача оятдан иборат; суралар вужудга келган вақти,

мазмунига қараб эмас, оят микдорига қараб жойлаштирилган Қуръонда мусулмон илоҳиётчиларининг табирича, исломнинг 7 ақидаси белгиланган: 1-тавҳид, яъни яккаҳудолик ғояси; 2- пайғамбарларга ва муҳаммаднинг расул, яъни элчилигига , уларнинг оллоҳ вакиллари эканлигига ишониш;3- муқаддас ёзувларнинг ва Қуръоннинг илоҳийлиги; 4- охират ва қиёмат, жаннат ва дўзах ҳақидаги фикрлар; 5- тақдир, қисматнинг илоҳийлиги;6- фаришталарнинг, жумладан, иблис (шайтон) нинг мавжудлигига ишониш;7- вафот этгандан сўнг охиратда тирилиш, савобига мувофиқ жаннатда абадий яшаш, гуноҳларига мос тарзда дўзахда мангу азоб тортиш.

Бу 7 ақидадан ҳар бирининг мазмуни, исломдаги аҳамияти, тутган ўрни ва ролининг тавсифлари.

7- bilet

1.xristianlik dining asoschisi va uning talimoti

Жаҳон дини бўлиб, унга 254 мамлакатнинг икки миллиард аҳолиси эътиқод қилади. Асосчиси Иисус Христос (Исо Масих, Ешуа Машиах) тахминан милодий 1-33 йилларда Фаластинда яшаб ўтган

Ҳазрати Исо алайҳиссаломга 30 ёшида Худо томонидан Инжил ваҳий қилинган. Бу китобни Исо алайҳиссаломнинг 12 шогирдлари-ҳаворийлар пайғамбар вафотидан кейин милодий I-II асрларда ёзиб китоб ҳолига келтирганлар. Христианликнинг ақидалари, эътиқод талаблари, ҳуқуқий ва ахлоқ меъёрлари, чеклов ва таъқиқлари ана шу китобда ёзилган.

Христианлик милодий I асрнинг иккинчи ярмида Рим империясининг шарқий қисми-Фаластинда яшовчи яҳудийлар ўртасида пайдо бўлган ва биринчи ўн йилликдаёқ атрофдаги халқларга тарқала бошланган. Христианликнинг асосий ғояларидан бири муқаддас учликка эътиқод қилишдир, яъни моҳиятан бир худо, аммо у Ота-худо, Ўғил-худо, Худо-Муқаддас руҳ кўринишида намоён бўлади. Бу ақида милодий I-асрда пайдо бўлиб III-асрда такомиллашди. Бу шубҳали, янглиш ақида христианлар орасида ҳам ўткир мунозараларга сабаб бўлди. Ана шу янглиш, хато, ботил ақидалар туфайли улар мусулмонлар томонидан “Кофир” (куфрга кетган) деб аталдилар.

Хулоса шуки, христианлик 1-асрда Румода пайдо бўлиб, сўнг ҳоким синфларнинг давлат дини ва ҳукмрон мафкурасига айланиб, пировардида жаҳон динига айланган. Илк христианлик жамоалари иудаизм(яҳудийлик)

доирасида пайдо бўлган. Шунинг учун Библия ҳар иккала дин учун бирдай муқаддас ёзувдир.

Христианлик таолимотининг асосий мазмуни-худонинг ўғли - худо-одам Исо Масих ҳақидаги таолимотдир, ривоятларга қараганда у гўё осмондан тушиб, одамларни дастлабки гуноҳлардан холос этиш учун ғайридинларнинг қийноқлари ва ўлимига рози бўлган; уни крестга ўхшаган парчинлаб ўлдирган; крест шундан келиб чиққан; ундан сўнг мўжиза юз бериб, у тирилган ва яна осмонга чиқиб кетган эмиш. Бу динга кўра охиратда Исо яна 2-марта осмондан қайтиб тушиб, тириклару ўликларни суд қилар экан. Христианларни турли наволарга бўлиб, гуноҳкорларни дузахга, савоблиларни жаннатга жўнатар эмиш. Бошқа динлар, чунончи яҳудийликда ҳам шундай ривоятлар бор.

2. 1991- yil 14-iyuldagi vijdon erkinligi to'g'risidagi qonuni

3. Islom dininng mashablari

СУННИЙЛИК (92,5 %)
(аҳли сунна вал жамоа)
мазҳаблари

Ҳанафийлик (47%)

Моликийлик (17%)

Шофиъийлик (27%)

Ҳанбалийлик (1,5 %)

Ҳанбалийлик (1,5%)

Ваҳобийлик (XVIII-а)

**«Ҳизбут-таҳрир
ал-Исломий»**

3. sintoizim va braxmanizim

Синтоизм дини қадимги Японияда вужудга келган.

Синтоизмда “Олий илоҳ” тушунчаси мавжуд эмас. У аجدодлар руҳига ва табиатга сиғинишга ўргатади.

Ибодатхоналар учун алоҳида ўзига хослик билан бирга уларнинг барчаси учун умумий бўлган жиҳатлар мавжуд. Бу ҳукуматнинг дин ишларини тартибга солиш ва синтоизмни давлат динига айлан-тиришга қаратилган урунишлари натижаси-дир.

- Синтоизмнинг бошланғич давларидаги худоларнинг кўплиги дунё тарихида ўзига хос феномен ҳисобланади. Хар қандай қоя, тепалик, дарёлар, табиат ҳодисалари ва бошқалар ўзларининг худоларига эга бўлган. Улардан энг улуғлари “Самовий ота” ва “Она ер” худолари бўлган. Япон давлатининг яратилиши ва императорлик династиясининг вужудга келиши ҳақидаги афсоналар синтоизмнинг асоси ҳисобланади. Японлар ўзларининг императорларини худо даражасига кўтарганлар, унга ворислик асосида ўтган ҳокимияти эса халқнинг хоҳиш-иродасига боғлиқ бўлмаган. Императорга сўзсиз бўйсунуш лозим бўлган, унга аجدодлар худоларининг жонли вакили сифати қаралган
- . Иккинчи жаҳон урушига қадар Японияда 110 000 дан ортиқ

ибодатхоналар ва зиёратгоҳлар, 16 000 атрофида руҳонийлар бўлган. Барча японлар синтоизм расм-русумларига, урф-одатларига, маросимларига қатъий амал қилиши шарт бўлган. 1945 йил 15 декабрдан Иттифоқчилар бош қўмондони буйруғига биноан бу дин давлат дини сифатида олиб ташланди. Унга эътиқод қилиш энди мажбурий бўлиб қолмасдан, бошқа кўп динлар сингари фақат истаган одамгина эътиқод қилиши мумкин бўлиб қолди. 1946 йил 1 январдан бошлаб император ўзининг илоҳий келиб чиқишидан воз кечди ва унинг тахти билан халқ ўртасидаги муносабатлар фақатгина ўзаро ишонч ва муҳаббат асосига қурилиши лозимлиги таъкидланди.

-
- **BRAXMAN** - sanskrit tilidan olingan bo'lib «Braxmaga atalgan, o'zini bag'ishlagan», degan ma'nolarni bildiradi.
- **Брахманлик.** Эрамиздан аввалги биринчи минг йилликларга келиб орийлар Ҳиндистонда ўзларининг князликларига эга бўлдилар. Ведаларнинг маросимлар ҳақидаги кўрсатмалари анча мураккаблашди. Шу даврга келиб аҳоли ўртасида брахманларнинг нуфузи ошиб кетди.

Улар олдинги таълимотларни ислоҳ қилиб, янгича диний қонун-қоидаларни ишлаб чиқдилар ва брахманлик динига асос солдилар. Брахманлик моҳиятан ведалар динининг ривожланган шаклидир.

- Брахманлар қадимдан қоҳинлик (руҳонийлик) вазифасини ўтаб, қурбонлик ишларига раҳбарлик қилиш, халқ орасида Ведаларни тарғиб этиш билан шуғулланишган, улар ҳукмрон синф вакиллари саналган. Брахманликнинг муқаддас китобларига Ведалар, уларга ёзилган шарҳлар, Брахманлар, Арнъяклар ва Упанишадлар киради.
- Брахманликда ведалар динидаги кўпгина худоларнинг ўрнига асосан уч худо: Брахма, Шива ва Вишнулар қабул қилинган. Булардан Брахма-коинотни яратувчиси, унга жон ато этувчи, Вишну (мурувватли деган маънони беради) –

табиатни сақловчи, Шива (ёвуз маъносини англатади) эса табиатни вайрон этувчи худолардир.

- Брахманликда ҳайвонлардан сигир, маймун, айрим ўсимликлар ва

бошқалар муқаддаслаштирилган. Брахманликда бутун борлиқ хаёлий

бўлиб, жонли нарсалар, жумладан, инсон ҳам қайта тирилиш

хусусиятига эга деб қаралган.

- Брахма худоси белгилаган ҳаёт меъёрлари, қонунларининг бажарилиши ёки бажарилмаслигига қараб инсон ахлоқига баҳо берилган. Камбағам меҳнаткалар, мазлумларнинг қийналиб юриши ҳаёт меръёри ҳисобланган. Уларнинг аҳволи оғирлигига ўзлари, ўзларининг ниятлари, ҳислатлари, ёмон ҳатти-ҳаракатлари, ахлоқи сабабчидир дейилади. Жонни ҳалос қилиш, уни бундан кейин пайдо бўлишдан сақлаб қолишнинг бирдан-бир йўли жоннинг

Брахма билан қўшилиб кетишидир. Бунга эришиш учун Брахманинг илоҳий моҳиятини тўла билиб олиш, бутун ўй-ҳаёлни худога қаратиш ва ташқи оламдан бутунлай воз кечиш талаб этилган. Брахманлик жоннинг кўчиб юриши тўғрисидаги таълимотни диний жиҳатдан асослаб берган. Брахманлик брахманларга сўзсиз итоат этишни, шоҳ ҳокимиятини илоҳийлаштиришни, ўз ҳаёт меъёрлари қонун-қоидаларини бажаришни, диний маросимларга қатъий амал қилишни талаб қилади, бу эса инсонга қулай карма яратиб, янада яхшироқ бўлиб қайтаданг туғилишга, пировард натижада олий, мутлақ яратувчи худо Брахма билан қўшилиб кетишга олиб келади деб таълим беради.

- Брахманлик таълимоти касталарга (ижтимоий табақалар) асосланган, яъни жамиятдаги инсонлар ўзларининг келиб чиқишлари, мансаблари ва

ҳунарларига кўра турли табақаларга бўлинадилар.

- Уларни келиб чиқишига қараб 4 та кастага бўладилар:

- 1. Браҳманлар -руҳонийлар ва уларнинг болалари киради
- 2. Кшатрийлар- улар худонинг қўлидан яратилган бўлиб, уларга подшоҳлар, бойлар, жангчилар киради.
- 3. Вайшийлар- улар худонинг сонидан яратилган инсонлар ҳисобланиб, савдогар ва ҳунармандлар шу кастага мансубдир
- 4. Шудрийлар- худонинг оёғидан яратилган ҳисобланиб, оддий халқ, деҳқонлар шулар жумласига киритилган.
- Браҳманликнинг кастачилик асослари эрамиздан аввалги V асрларда яшаган Ҳиндистоннинг ярим афсонавий ҳукмдори Ману қонунларида мустаҳкамланган.
- Кейинчалик милоддан аввалги VI-V асрларда буддавийлик браҳманликка қарши кураш олиб борди. Бу курашда браҳманлик дини бевосита буддавийлик таъсири остида аста-секин ҳиндавийлик динига айланиб кетди.

9-bilet

1. 7-bilet 3-savoli

2.Katolik oqimining tarqalishi

Католик черковида кардинал Рим папасидан кейинги олий руҳоний бўлиб, кардиналлар мажлисининг розилиги билан папа томонидан тайинланади ва у папанинг энг яқин маслаҳатчиси ҳисобланади. Ўз навбатида кардиналлар йиғилиши Рим папасини сайлайди. Кардиналларнинг умумий сони асрлар давомида 70 нафардан ошмаган, уларнинг кўпчилиги итальянлар бўлганлар. Иккинчи жаҳон урушидан кейин уларнинг сони кўпайиб, ҳозирги вақтга келиб 140 нафардан ошиб кетди.

Католийлик христиан динининг асосий ақида ва маросимларини эътироф этади. Бундан ташқари католийлик жаннат ва дўзах билан бирга охирзамондаги ҳисоб-китоб-маҳшарни бор деб билади, Муқаддас руҳ фақатгина Ота-худодан эмас, балки Ўғил-худодан ҳам келиб чиққан деб эътироф этади. Руҳонийларга уйланиш-никоҳни таъқиқлайди. Биби Марямни бениҳоя ҳурматлаш, унинг илоҳий ҳомиладорлигини эътироф этиш, унга сиғиниш, Ийсонинг осмонга кўтарилиб кетиши ақидасини тан олиш, эътиқод тимсолига покланиш макони-аъроф ақидасини қўшиш бу йўналишнинг хусусиятларидан биридир.

Католийликда маросимларни тантанали тарзда ўтказиш, шунингдек девоналарни кенг иззат-хурмат қилиш қабул қилинган. Католийлик сиёсатдан юқори турувчи учунчи куч деб таърифланади. Католийликнинг протестантизмдан фарқи шундаки, у фақат муқаддас китоб-Библиянигина эмас балки «Муқаддас ривоят»ни ҳам диний таълимотнинг манбаи деб ҳисоблайди. Бундан ташқари «Муқаддас ривоят»га католик церковлари, жаҳон соборларининг қарорлари ва Папанинг фикрлари ҳам қўшилган. Католийликка ўрта аср файласуфи Фома Аквинскийнинг (1225-1274 йй.) диний қарашлари асос қилиб олинган ва у ҳозирги замонга мослаштирилган. Католийликда асрлар давомида ибодат лотин тилида олиб борилган. Иккинчи Ватикан собори 1962-1965 йилларда ибодат ва маросимларни миллий тилларда ўтказишга рухсат берган эди.

3...buddizimning qanday oqimlari mavjud
.....6-bilet 2- savol
10-bilet

Qur'oni Karimda insonning manaviy qiyofasi

Қуръони Карим-

Аллоҳ томонидан

23 йил мобайнида

**Муҳаммад а.с. га
нозил қилинган
илоҳий китобдир.
Қуръонда жами
114 та сура
мавжуд.**

Иймон

Аллоҳга

Фаришталарга

Муқаддас китобларга

Пайғамбарларга

Охиратга

Тақдирга

Ўзидан кейинги ҳаётга

2- braxmanlik 8- bilet 1-savoli

3.millatlar aro totuvlik

Дунёвий давлатнинг динга бўлган муносабатини ифодаладиган таъомиллар қуйидагилар:

- диндорларнинг диний туйғуларини ҳурмат қилиш;
- диний эътиқодларни фуқароларнинг ёки улар уюшмаларининг хусусий иши деб тан олиш;
- диний қарашларга амал қилувчи фуқароларнинг ҳам, уларга амал қилмайдиган фуқароларнинг ҳам ҳуқуқларини тенг кафолатлаш ҳамда уларни таъқиб қилишга йўл қўймаслик;
- маънавий тикланиш, умуминсоний ахлоқий қадриятларни қарор топтириш ишида турли диний уюшмаларнинг имкониятларидан фойдаланиш учун улар билан мулоқот қилиш йўлларини излаш зарурати;
- диндан бузғунчилик мақсадларида фойдаланишга йўл қўйиб бўлмаслигини эътироф этиш.

Ўзбекистон Республикаси Конституциясининг 57-моддасида диний-сиёсий партиялар тузиш тақиқланган.

Ҳеч қайси дин ўзида халқнинг ижтимоий-иқтисодий, сиёсий ва маънавий жиҳатларининг барчасини қамраб олишга даъвогарлик қилмайди

11-bilet

1-so'fiylik tasavvuf farobiy